

denna typ av litteratur behandlas i stället i kapitlet "Kampen om kulturen", vilket i linje med Vulovics övriga resultat visar att särskilt kommunister och nazister förhöll sig starkt kritiska, för att inte säga hätskt fientliga, till denna strömning, medan socialdemokraterna intog en mer svårbestämd men försiktigt positiv hållning.

I Vulovics tolkningar är det socialdemokraterna som står för värnaden inför den klassiska bildningen och dess skönlitteratur. Ibland framstår det socialdemokratiska partiet som väl statiskt och oföränderligt eftersom den romantiska bildningsidealismens långa tradition hela tiden lyfts fram och kontrasteras mot de yngre organisationernas brott med denna. Detta till trots ger undersökningen intrycket att även socialdemokraterna hade tappat något av tidigare decenniernas tilltro till skönlitteraturens fantastiska kraft. När Erik Hedén lämnade vänstersocialisterna och tilläts återvända som recensent i *Social-Demokraten*, skedde detta exempelvis på villkor att han inte på något sätt blandade sig i tidningens politik – som om litteratursidorna vore helt skilda från tidningens politiska ärende. Det var inom partiet och i partiprogrammet som den rätta vägen stakades ut, medan litteraturen tillskrevs en mer passiv, understödjande roll. Denna inställning motsvarar knappast en romantisk vision där den sköna litteraturens höga ideal blir tongivande i samhällsförändringen. I bakgrunden anas följaktligen en avmystifiering av skönlitteraturen på bredare front än den som Vulovic uppmärksammar inom ramen för kommunistisk och nazistisk propaganda.

Lunds universitet

EMMA HILBORN

Patrik Lundell, *Attentatet mot Hiertas minne: Studier i den svenska pressens mediehistoria* (Stockholm: Kungl. Biblioteket 2013). 187 s.

Titeln på Patrik Lundells bok varslar om dramatik. Författaren hade också sådana förhoppningar när en lovande arkivvolym togs fram. Nu höll det inte riktigt hela vägen. En yngling hade visserligen 1927 med en hammare angripit sockeln till den minnesvård över Lars Johan Hierta som nyligen hade avtäckts, men något politiskt dåd var det knappast. Förövaren hamnade på uppfostringsanstalt och händelsen föll i glömska.

Den får ändå tjäna som utgångspunkt för Lundells kulturteoretiska studie om hur medierna iscensätter händelser för att höja sin status. Och en forskare som är insatt i hur medier fungerar missar inte chansen att använda en titel som väcker uppmärksamhet hos den presumtive läsaren/köparen. Även om det inte sägs kan också titeln ses i ljuset av författarens kritik mot

presshistoriens huvudfåra som anses ha bidragit till monumentaliseringen av gestalter som just Hierta och hans skapelse *Aftonbladet*. Fast Lundells redskap är förstås inte en hammare utan teoretiska och metodiska resonemang.

Utgångspunkten är en bred syn på massmedia. Den nyare kulturteoretiska mediehistorien tar sig an begravningståg, statyer, kongresser och invigningar likaväl som tidningar, och påpekar gärna tidigare forsknings snäva inriktning på pressens utveckling eller enskilda tidningars historia. Det ska ha lett till att frågan om hur ideologin har medierats och pressen därmed skaffat sin legitimitet negligerats.

Lundell placerar in sin forskning i skärningspunkten mellan tre fält: pressen som institution och dess ideologi, samhällsmaktens legitimitetssträvanden och kulturhistorisk medieforskning. Fokus flyttas från mediespecifika frågor till mediekulturer, medielandskap och mediasystem. Den senaste stora satsningen på området, *Den svenska pressens historia*, anses ha som underliggande tanke hur pressen når sin sanna bestämmelse. Beläggen för att teleologiska skildringar dominerat tidigare forskning är nog lite magra, men det är förstås nyttigt att påminna om att pressen – liksom andra medier – är historiskt föränderliga fenomen utan inneboende riktning.

Författaren vänder sig också emot att pressen ofta har kunnat skriva sin egen historia, direkt eller indirekt. Man kan tillägga att det förstås också gäller historieämnet, vars historia till och med är en specialiserad underavdelning, historiografen, som få skulle drömma om att lämna över till andra akademiska ämnen eller journalister. Vi vet väl bäst själva hur man studerar historia.

Karaktäristiskt för kulturteoretisk forskning är omfångsrika inledningar och teoretiska resonemang. Så även här. Läsaren har nästan nått bokens mittpunkt innan de empiriska studierna träder in på scenen, även om Hiertas begravning 1872 inledningsvis tjänar som exempel på metoden. Tre nedslag har gjorts, vad författaren ser som belysande tidpunkter för hur pressen vid respektive tillfälle söker vinna legitimitet: Den internationella journalistkongressen i Stockholm 1897, det av UD – men i praktiken snarare Publicistklubben – arrangerade internationella pressbesöket 1923 samt utställningen "Den svenska pressen 300 år" på Skansen i Stockholm 1945, öppnad bara några veckor efter att kriget i Europa upphört.

Genomgående syfte i studiet av evenemangen är att påvisa samspelet mellan olika publikationer, hur pressen söker nå legitimitet för sin roll i samhället och vilka interna förhandlingar och kompromisser som ligger bakom arrangemangens utformning och genomslag. Noterbart från 1897 är pressens självklara uppslutning kring att befordra svenskt näringsliv – handel, industri, kultur och turism. Lundell påpekar också att även 1945 fungerade "den tredje statsmakten" snarare som medmakt än som motmakt. Det fanns

dock andra mer kritiska ideal som framfördes i den samtida pressen. Att utställningen proklamerade ett 300-årsjubileum berodde på att *Posttidningen*, organ för officiella kungörelser, placerades som pressens första anhalt. Den senaste anhalten, samlingsregeringens åtgärder mot tidningarna under krigsåren, förbigicks å andra sidan.

Texterna i *Attentatet mot Hiertas minne* har publicerats tidigare, men har nu placerats in i ett mer sammanhängande teoretiskt ramverk. Lundell har för övrigt redan i sin avhandling, *Pressen i provinsen: Från medborgerliga samtal till modern opinionsbildning* (2002), utmanat den traditionella synen på pressens utveckling. Även då hamnade Hierta i hetluften, eller åtminstone de som ensidigt skapat bilden av honom som den moderna svenska pressens upphovsman. Lundell lyfte fram tidningarna decennierna före Hierta som hyllade andra ideal, medborgaridealet enligt vilket utgivarna närmast hade en plikt att publicera vad läsarna skickade in.

”Att andra motiv än vetenskapliga har inverkat både på de akademiska och på de populära föreställningarna om Hierta, är i vilket fall tydligt nog”, skriver han nu (s. 138). Det låter rimligt, men gäller väl forskningsområden generellt. Vem tror att forskares val av ämnen till 100 procent styrs av strikt objektiva vetenskapliga ideal?

En del av Lundells kritik väger kanske inte så tungt. Sammantaget visar han ändå på värdet av de kulturteoretiska perspektiven och hur sådana kan ge väsentliga bidrag till kunskapen om medier, i vid mening. Att även andra, traditionella om man så vill, angreppssätt kan åstadkomma detsamma behöver man för den skull inte tvivla på. Mediernas historia är brokig, vilket också forskningen om fenomenen bör vara.

Södertörns högskola

TORBJÖRN NILSSON

Johan Edman, *Vård & ideologi: Narkomanvården som politiskt slagfält* (Umeå: Boréa Bokförlag 2012). 528 s.

Johan Edmans bok *Vård & ideologi* är ett mycket välkommet bidrag för de som vill ha mer kunskap kring (narkoman)vård och dess samspel med politik och styrning. För det är just samspelet mellan politik och vård som står i fokus i denna bok, vilket enligt Edman är ett nödvändigt perspektiv för att förstå narkotikaproblemet under 1900-talets andra hälft.

Vård & ideologi är kronologiskt disponerad med start 1960, vilket gör boken både pedagogisk och enkel att följa i sina frågeställningar. De frågor som Edman söker svar på är vilken slags narkomanvård som har förespråkats